

**INTERACTIONAL FUNCTIONS OF ŞEY AS A
DISCOURSE MARKER IN THE SPEECH OF
SECONDARY SCHOOL STUDENTS**

**Ortaokul Öğrencilerinin Konuşmalarında Söylem Belirleyicisi
Olarak “Şey”in Etkileşimli İşlevleri**

Eylem Ezgi ÖZDEMİR¹

Gülmira KURUOĞLU²

Abstract

The aim of this study is to investigate the interactional functions of "şey" as a discourse marker by variables such as class level and gender in the speech of secondary school students. Participants consist of 6th, 7th and 8th grades' students who are studying at the Ticaret Borsası Secondary School in the province of Bayraklı in İzmir in the academic year of 2015-2016. A power analysis was conducted to identify the participants in the study and the participants were limited to 60 students. Equal numbers and genders were included in each participant group in order to establish a data set in the study. In face-to-face interviews, each participant recorded speech samples consisting of at least 300 words, the recorded speeches were translated into transcriptions, and the discourse markers in their speech samples were examined. It was determined that "şey" as a discourse marker in the speech of secondary school students had the functions of "self-repair, marking hesitation/holding the floor/planning the next utterance, introduce a new topic" and these functions were analyzed according to age and gender variables. It was seen that middle school students mostly used "marking hesitation/holding the floor/planning the next utterance" functions and this was followed by "self-repair" and "introduce a new topic" functions. When we look at the class levels, it is seen that "şey" is used mostly in the sixth grade, then in the seventh grade and at least the eighth grade as the discourse marker, and according to the gender variable, the female students use "şey" more than male students. This study is limited to investigating the speech samples of secondary school students according to class level and gender variables. It is thought that the results obtained will contribute to future studies in determining the functions of "şey" as the discourse marker.

Key Words: Şey, discourse marker, secondary school students.

Özet

Bu çalışmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin konuşmalarında söylem belirleyicisi olarak "şey"nin etkileşimli işlevlerini sınıf düzeyi ve cinsiyet gibi değişkenlerle belirlemektir. Çalışmada yer alacak katılımcıları belirlemek adına güç analizi yapılmış ve katılımcılar 60 öğrenci ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada ölçünlü bir veri seti oluşturmak için her katılımcı grubunda eşit sayı ve cinsiyette öğrenci yer almıştır. Yüz yüze yapılan görüşmelerle, her katılımcının en az 300 sözcükten oluşan konuşma örnekleri kaydedilmiş, kaydedilen konuşmalar çevriyazıya dönüştürülmüş ve konuşma örneklerindeki söylem belirleyicileri incelenmiştir. Ortaokul öğrencilerinin konuşmalarında söylem belirleyicisi olarak "şey"nin "konuşmacının kendini

¹ Arş. Gör. Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta: eylemezgi@balikesir.edu.tr

² Prof. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dilbilim Bölümü, e-posta: gulmira.kuruoglu@deu.edu.tr

düzeltilmesi, tereddüt işaret etme, konu değişikliği yapma ve sonraki konuşmayı planlama" işlevleri olduğu belirlenmiş ve bu işlevler yaş ve cinsiyet değişkenine göre analiz edilmiştir. Ortaokul öğrencileri konuşmalarında en çok "tereddüt/bekleme/sonraki konuyu planlama" işlevlerini kullandığı ve bunu "konuşmacının kendini düzeltmesi" ile "yeni konu başlatma" işlevlerinin izlediği görülmüştür. Sınıf düzeylerine bakıldığında söylem belirleyicisi olarak "şey" en çok altıncı sınıflarda daha sonra yedinci sınıflarda ve en az sekizinci sınıflarda kullanıldığı ve cinsiyet değişkenine göre ise kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre "şey" i daha fazla kullandığı görülmüştür. Bu çalışma ortaokul öğrencilerinin konuşma örneklerinin sınıf düzeyi ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi ile sınırlı tutulmuştur. Elde edilen sonuçların söylem belirleyicisi olarak "şey"in işlevlerinin belirlenmesinde gelecek çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şey, söylem belirleyicileri, ortaokul öğrencileri.

Giriş

Günlük konuşma sırasında bir konuşmayı düzenlemek, sonraki konuşmayı planlamak ya da konuşma esnasında kendini düzeltmek amacıyla sıkça kullanılan bir dizi sözcük ve sözcük grubu vardır. Bu sözcük ve sözcük gurupları hakkında kapsamlı çalışmalar yapmış olan Schiffrin (1987), sözcük ve sözcük guruplarının bu türlerine söylem parçacıkları- söylem belirleyicileri olarak tanımlar (Erdoğan, 2013: 34). Söylem belirleyicileri tüm dünya dillerinde yaygın olarak kullanılan birimlerdir. İngilizce (well, you know, actually), Türkçe (yani, işte, şey, ya), Almanca (doch, halt, ja, eben) örnek olarak verilebilir.

Bir sözcük veya sözcük öbeği olarak karşımıza çıkan söylem belirleyicileri dilbilimciler tarafından farklı kategorilerde incelenen bir kavramdır. Konuşmada çeşitli etkileşimli işlevleri var olan söylem belirleyicileri, tek bir dilbilgisel kategoriye ait olmadıkları için belirlenmeleri ve tek bir tanım altında toplanmaları zordur (Schiffrin, 1987, Akt: Uçar, 2005: 35). Bu nedenle söylem belirleyicileri alan yazında çeşitli biçimlerde adlandırılırlar. Söylem bölümü belirleyicileri; örneğin "tamam" (Sinclair ve Coulthard, 1975), bağlaçlar; örneğin "ama" (Blakemore,1987), boşluk doldurucular; örneğin "şey", duraksama belirleyicileri; örneğin "ee", konuşmacının düşüncesini toplamaya işaret eden belirleyiciler; örneğin "neyse" (Schourup 1982 ve Edmondson, 1981), uzlaşım belirleyicileri; örneğin "aslında, işte" (James 1983), akıcılık belirleyicileri; örneğin "ondan sonra" gibi farklı sözcük türlerine ait birimler bulunur (Özbek, 1998: 37).

Yılmaz'ın (1994) belirttiği gibi, söylem belirleyicileri "bireylerin konuşmaya tutarlılık sağlamasına yardımcı cihazlar olarak kabul edilir." Cümlede esnek pozisyonlar (ilk, orta ve son) gösterebilen ve herhangi bir özel anlamı bir kelime olarak karşılamayan tek bir gramer kategorisine (Schiffrin, 1987) ait olmayan sözlü öğeler olarak da tanımlanırlar ve genellikle, söylem parçacıkları sözlerin sözdizimini etkilemez ya da kendi başlarına bir sözcük öbeği olarak bir anlam taşımaz. Dolayısıyla, onların pragmatik işlevlerinin sözdizimsel veya semantik işlevlerinden ziyade anlamlı oldukları söylenebilir (Erdoğan, 2013: 35).

Erman (2001), söylem belirleyicilerini pragmatik belirteçler olarak adlandırmakta ve pragmatik belirteçleri "söylem ve sohbeti izleme araçları" ve "söz konusu söylemin önermesel içeriğine hiçbir katkıda bulunmamakla birlikte işlevsel" olarak tanımlamaktadır (Oktar ve Değer, 2004: 123). Söylem belirleyicileri o dili konuşan herkes tarafından yaygın biçimde kullanılan ve yabancı bir dil öğrenirken dikkati ilk çeken öğelerdendir. Söylem belirleyicilerinin özensiz dil kullanımı belirtisi olduğunu savunanlar da vardır (Andersson ve Trudgill, 1990: 18).

Watts'ın (2000) çalışmasına katılan konuşmacılara söylem belirleyicilerini sık kullanan kişiler hakkında ne düşündükleri sorulduğunda verilen cevap 'ifade bozukluğu' ve 'eğitimsizlik belirtisi' olmuştur ve bunu ifade ederken konuşmacıların kendilerinin bu sözcükleri ne kadar sıkça kullandıklarının farkında olmadıkları dikkat çekmiştir (Özbek,

1998: 38). Ancak Schiffrin (1987), söylem belirleyicilerinin, konuşmacıların kendilerini ve söylemlerinin devam eden yapısında sözlerini bulmasına yardımcı araçlar olduğunu söyler. Ayrıca McCarthy (2003) bu "küçük" öğelerin bir konuşmanın yönü, içeriği ve organizasyonu üzerinde "büyük" ve önemli etkisinin olduğunu söyler (Erdoğan, 2013: 35).

“Şey” Türkçede en çok kullanılan söylem parçacıklarından biridir. Türk Dil Kurumu Sözlük (2005) tarafından verilen kelime tanımına göre şey kelimesinin anlamı “Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz” şeklinde tanımlanır. Türkçede “şey” sözcüğü yalın durumda ve ekli olarak (şey, şeyi, şeyler vb.) bulunabilir, diğer kelimelerle birlikte Türkçedeki diğer isimleri oluşturmak için (bir şey, her şey, hiçbir şey, herhangi bir şey vb.) birleştirilebilir. Bir söylem parçacığı olarak “şey”in bu durumu İngilizceye kıyasla Türkçeye özgü olan durumudur. Yılmaz’ın (1994) belirttiği gibi diğer söylem belirleyicilerine kıyasla ekli kullanım yalnızca “şey” e özgüdür.

“Şey” bir söylem belirleyicisi olarak cümlede çeşitli pozisyonlara yerleştirilebilir, başlangıç, orta ve son pozisyonlarda bulunur. Schiffrin' in (1987) açıkladığı gibi “şey” diğer söylem parçacıklarına benzer herhangi bir belirli gramer kategorisine ait değildir. Sözdizimsel bağımsızlıkları ve esnekliği ile anlambilimsel yönleri diğer söylem parçacıkları gibi “şey” in de çeşitli iletişimsel bağlamlarda kullanımının nedeni olmaktadır.

Alanyazına bakıldığında bir söylem belirleyicisi olarak “şey”in etkileşimli işlevleri “konuşmacının kendini düzeltmesi, yeni bir konu başlatma, tereddüt işaret etme, bekleme, sonraki konuşmayı planlama” olarak yer almaktadır.

Konuşmacının Kendini Düzeltmesi:

“Şey”in en önemli işlevlerinden biri konuşma sırasında konuşmacının kendini düzeltmesi için kullanılmasıdır. Bu tür kullanımda “şey” kullanılan sözcüğü takiben bir düzeltici olarak söylenir. İlk aşamada konuşmacı, kullanacağı sözcük yerine yanlış bir başlangıç yapar ve hatasını fark ettiği zaman kullandığı sözcük hatasını ve sözcüğün doğru biçimini “şey” kullanıp birleştirerek hatasını düzenler (Erdoğan, 2013: 41). Bu kullanıma ilişkin aşağıda çeşitli karşılıklı konuşma örnekleri verilmiştir:

PER000040 peki bu ağaçların hepsi kesilecek mi o zaman?

*CEV000041 yok canım!_arabaların ke/ **şey** ağaçların kesileni kesildi artık._tamam.*
PER000040 daha başka kesilmeyecek.

*SED000047 bizde herkes okulda. _bi/ yani biz eve en...**şey** beşte filan geliyoruz.*

APA000050 (hakkaten).

(Erdoğan, 2013: 41-42).

Tereddüt İşaret Etme/ Bekleme/ Sonraki Konuşmayı Planlama

“Şey” bir başka işlev olarak, sonraki konuyu planlarken duraksamak için kullanılır. Çoğunlukla, konuşmacılar konuya başlamadan önce başlangıçta söylem belirleyicisi olan “şey”i kullanarak biraz duraksar ya da konuşmaya devam eder. Ayrıca konuşmacı konuşması konusunda tereddüt ettiğinde, konuşmalarından emin olana kadar zaman ayırmak için “şey”i kullanır (Erdoğan, 2013: 45). Bu kullanıma ilişkin aşağıda çeşitli karşılıklı konuşma örnekleri verilmiştir:

BUR000030 gerçi son zaman ben de sıkılmaya başladım. ondan sonra **şey**... kısa isim istiyordum ben

CEV000041 o **şeyi** yan tarafına/şu ee ormanın içine ve karşı tarafa da kar ee emm s/ ş/ **şey**... ne? kar yağdırma makinaları kurulacaktı.

BUR000030 **şey** ne diyecektim. _bak telefonda. _bak. Böyle kartında da var.
(Erdoğan, 2013: 45-46).

Yeni Konu Başlatma

Bir diğer işlev olarak “şey” yeni bir konu başlatmak ya da sohbet konusunu değiştirmektir. Çoğunlukla, bir konuşmadaki konuşmacılar, başlangıçta söylem belirleyicisi olarak “şey” i kullanarak yeni bir konuyu başlatır ve yeni konuyu konuşmaya devam eder (Erdoğan, 2013: 43). Bu kullanıma ilişkin aşağıda çeşitli karşılıklı konuşma örnekleri verilmiştir:

BAD000036 biz/ bizim hoca haftaya yokmuş herkes eve gidecek.

OZL000072 ne güzel.

OZG000035 **şey** diyorum biz emm... yani ikimiz ayarlarsak gidelim

FAT000027 hoş geldin canım. İyiyiz sen ne yaptın?

TUG000026 hoş bulduk.

TUG000026 ne yapayım ben de yaa! **şey** sekizde çıkacaktı.

BUR000030 gerçi son zaman ben de sıkılmaya başladım. ondan sonra **şey**... kısa isim istiyordum ben.

CEV000041 o **şeyin** yan tarafına/ şu ee ormanın içine ve karşı tarafa da kar ee emm s/ ş/ **şey**... kar yağdırma makinaları kurulacaktı.

(Erdoğan, 2013: 43-44).

Alanyazında söylem belirleyicisi olarak “şey”in etkileşimli işlevleri çeşitli boyutları ile ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin konuşmalarında söylem belirleyicisi olarak “şey”in etkileşimli işlevleri “konuşmacının kendini düzeltmesi, tereddüt/bekleme/sonraki konuyu planlama, yeni konu başlatma” şeklinde sınıflandırılmış, sınıf düzeyi ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada söylem belirleyicisi olarak “şey” in etkileşimli işlevlerini tanımlamak için söylem çözümlemesi ve işlevsel yaklaşım inceleme yöntemlerini bir çatı altından birleştirilmiştir. Bu amaçla yüz yüze yapılan görüşmelerle, her katılımcının en az 300 sözcükten oluşan konuşma örnekleri kaydedilmiş, çevriyazıya dönüştürülmüş ve konuşma örneklerindeki söylem belirleyicileri tespit edilerek sınıf düzeyi ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmiştir.

2.1. Katılımcılar

Katılımcılar 2015-2016 eğitim-öğretim yılında İzmir ili Bayraklı ilçesindeki Ticaret Borsası Ortaokulu 6, 7 ve 8. sınıflarda okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıları belirlemek için güç analizi yapılmış ve toplam katılımcı sayısı 60 olarak belirlenmiştir. Her sınıftaki grupların sayı ve cinsiyet dağılımı eşit olarak düzenlenmiştir.

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın verileri toplamak için yüz yüze yapılan görüşmelerle, her katılımcının en az 300 sözcükten oluşan konuşma örnekleri kaydedilmiş, çevriyazıya dönüştürülmüş ve konuşma örneklerindeki söylem belirleyicileri incelenmiştir. Ortaokul öğrencilerinin konuşmalarında elde edilen veriler, “şey”in alanyazında var olan ve temel işlev olarak “konuşmacının kendini düzeltmesi, tereddüt işaret etme, bekleme, sonraki konuşmayı planlama ve yeni konu başlatma” kategorileri aracılığıyla analiz edilerek sınıf ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Bu başlık altında araştırmada elde edilen veriler araştırmanın genel ve alt amaçlarına yanıt olacak biçimde analiz edilmiş ve frekans değerleri üzerinden yorumlanmıştır. Bulgular “sınıf ve cinsiyet” değişkenlerine ilişkin ayrı başlıklar halinde tabloların altında verilmiştir.

1.1. Sınıf Düzeyine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin konuşmalarında söylem belirleyicisi olarak “şey” “konuşmacının kendini düzeltmesi, tereddüt işaret etme, bekleme, sonraki konuşmayı planlama ve yeni konu oluşturma” işlevlerinde sınıf düzeyine göre kullanımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Ortaokul Öğrencilerinin Konuşmalarında Söylem Belirleyicisi Olarak “Şey”in Etkileşimli İşlevleri ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

İŞLEV	SINIFLAR			Toplam
	6. sınıf (f)	7. sınıf (f)	8. sınıf (f)	
Konuşmacının Kendini Düzeltilmesi	13	8	6	27
Tereddüt/Bekleme/ Sonraki Konuyu Planlama	21	10	5	36
Yeni Konu Başlatma	6	5	10	21
Toplam	40	23	21	84

Tablo 1 incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin konuşmalarında “şey” söylem belirleyicisi olarak “konuşmacının kendini düzeltmesi, tereddüt/bekleme/sonraki konuyu planlama, yeni konu başlatma” işlevlerinde kullanıldığı görülmektedir. Sınıf düzeylerine bakıldığında söylem belirleyicisi

olarak “şey” en çok altıncı sınıflarda daha sonra yedinci sınıflarda ve en az sekizinci sınıflarda kullanılmaktadır. İşlev olarak ise en fazla kullanımın “tereddüt/bekleme/sonraki konuyu planlama” işlevlerinde olduğu ve bunu “konuşmacının kendini düzeltmesi” ile “yeni konu başlatma” işlevinin izlediği görülmektedir.

1.2. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin konuşmalarında söylem belirleyicisi olarak “şey” “konuşmacının kendini düzeltmesi, tereddüt işaret etme, bekleme, sonraki konuşmayı planlama ve yeni konu oluşturma” işlevlerinde cinsiyet değişkenine göre kullanımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Ortaokul Öğrencilerinin Konuşmalarında Söylem Belirleyicisi Olarak “Şey”in Etkileşimli İşlevleri ve Cinsiyete Göre Dağılımı

	Kız (f)	Erkek (f)	Toplam (f)
Konuşmacının Kendini Düzeltilmesi	14	13	27
Tereddüt/Bekleme/ Sonraki Konuyu Planlama	17	19	36
Yeni Konu Başlatma	12	9	21
Toplam	40	41	84

Tablo 2’ye göre ortaokul öğrencilerinin konuşmalarında söylem belirleyicisi olarak “şey” cinsiyete göre incelendiğinde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre “şey” i daha fazla kullandığı görülmektedir. İşlev olarak ise en fazla kullanımın “tereddüt/bekleme/sonraki konuyu planlama” işlevlerinde olduğu ve bunu “konuşmacının kendini düzeltmesi” ile “yeni konu başlatma” işlevinin izlediği görülmektedir.

Tablo 1 ve 2’deki verileri destekleyici ve açıklayıcı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Konuşmacının Kendini Düzeltilmesi:

bi gün bi derenin yanına gitmiş ı **şey** gölün yanına gitmiş (6.Sınıf Kız I.G.)

orda nülüferi **şey** çiçek prensesi (6.Sınıf Erkek M.S.)

bebeğe bakıp **şey** yapıyomuş yüzünü inceliyomuş (7.Sınıf Kız S.G.)

güneş ona **şey** gelmiş - kapkara gelmiş (7.Sınıf Erkek E.Ö.)

gelinceye kadar ı **şey** dol- alinin etrafı dolmuş(8.Sınıf Kız İ.S.)

sonra koymuş **şeyin** üstüne-tezgahın üstüne ve bütün müşteriler toplanmış (8.Sınıf Erkek E.K.)

Tereddüt İşaret Etme/ Bekleme / Sonraki Konuşmayı Planlama

babası da çok üzölmüş ve ee **şey** baş veziri çağırıp (6.Sınıf Kız S.G.)

sonra **şey** ı evine gidince (6.Sınıf Erkek M.H.Ö.)

yani onu böyle nasıl diyim **şey** aa adı neydi ya (7.Sınıf Kız G.Ç.)

kasabanın üst sokaklarında bi tane **şey** ı mü-mühendis varmış (7.Sınıf Erkek S.K.)

bu iki arkadaş ı **şey** kitap almak istiyolarmış (8.Sınıf Kız S.A.)

elinde ı **şey** on lira para var (8.Sınıf Erkek S.K.)

Yeni Konu Başlatma

- genç bir bilge olan **şey** benim bi fikrim var (6.Sınıf Kız İ.E.)
şey sonra arkadaşları atlamış (6.Sınıf Erkek M.S.)
ıı **şey** televizyon odasına gidip ordaki bebeğe bakıp (7.Sınıf Kız M.N.)
memur babası kızın babası da **şey** demiş olmaz (7.Sınıf Erkek E.K.)
hatta **şey** annelerin olan çiçekleri alıp tezgahın önüne koymuşlar (8.Sınıf Kız M.Ö.)
ondan sonra baktık **şey** sokak ıı çok sessizdi (8.Sınıf Erkek Y.B.)

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin konuşmalarındaki söylem belirleyicilerinden “şey” in etkileşimli kullanımları ve sınıf ve cinsiyet değişkenine göre nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Çalışma sırasında Türkçede en çok kullanılan söylem belirleyicisi olan “şey” in söylem belirleyicisi olarak “konuşmacının kendini düzeltmesi, tereddüt/bekleme/sonraki konuyu planlama, yeni konu başlatma” işlevlerinde kullanıldığı görülmüştür.

Bu işlevler içerisinde en fazla kullanımın “tereddüt/bekleme/sonraki konuyu planlama” işlevlerinde olduğu ve bunu “konuşmacının kendini düzeltmesi” ile “yeni konu başlatma” işlevinin izlediği bulgulanmıştır. Ortaokul öğrencilerinin sınıf düzeylerine bakıldığında söylem belirleyicisi olarak “şey” en çok altıncı sınıflarda daha sonra yedinci sınıflarda ve en az sekizinci sınıflarda kullanılmaktadır. Cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde ise kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre “şey” i daha fazla kullandığı görülmektedir. İşlev olarak ise en fazla kullanımın “tereddüt/bekleme/sonraki konuyu planlama” işlevlerinde olduğu ve bunu “konuşmacının kendini düzeltmesi” ile “yeni konu başlatma” işlevinin izlediği görülmektedir.

Söylem çözümlenmeleri hakkında alan yazında çeşitli çalışmalar vardır ve bu çalışmalar özellikle günlük konuşmalarda, söylem parçacıklarında ve bazı söylem belirleyicilerinin Türkçedeki işlevleri üzerine yapılan birkaç araştırma şeklindedir.

Söylem belirleyicileri üzerine yapılan kapsamlı ve ayrıntılı araştırmalardan ilki, Özbek (1995) tarafından yapılmıştır. Özbek (1995) Türkçe ve İngilizcedeki söylem belirleyicileri karşılaştırdığı çalışmada, “işte, yani ve şey” de dâhil olmak üzere bir dizi söylem belirleyicisini İngilizce ve Türkçe olarak karşılaştırmalı işlevlerini ele almış ve benzerlik ve farklılıklardan yola çıkarak evrensel olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Farklı dillerdeki söylem belirleyicilerini incelediğinde bunların dil evrenselliklerinden biri olduğunu ve karşılıklı etkileşim işlevlerinin de benzerliklere sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özbek (1998) yalnızca Türkçedeki söylem belirleyicilerini incelediği bir başka çalışmada ise “yani, işte ve şey” in işlevlerini araştırmış ve bu söylem belirleyicilerinin çeşitli dil bilgisel işlevlerinin olduğunu ve isim olarak yalın ve ekli biçimlerde konuşmalarda yer aldığını belirlemiştir.

Benzer şekilde Yılmaz (1994), söylem belirleyicilerinden “yani ve şey” üzerinde odaklanan bir araştırma yapmıştır. Yılmaz, bu söylem belirleyicilerinin kullanımı ve işlevleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları araştırmıştır. Bu çalışmanın ardından Yılmaz (2004), Türkçedeki en yaygın söylem belirleyicilerinden “işte, yani, şey” i analiz ettiği bir başka araştırma yaparak bu üç söylem belirleyicisinin birden fazla işlevi olduğunu belirlemiştir.

Bu çalışmalar dışında, konuşmalarda çeşitli söylem parçacıkları üzerine diğer çalışmalar Ilgın ve Büyükkantarcioglu (1994) tarafından yapılmıştır. Çalışmalarında kullanıldığı özellikli bağlama ve kullanıcıların niyetlerine bağlı olarak söylem belirleyicilerinin farklı etkileşim fonksiyonlarını temsil ettiğini belirlemiştir. Son olarak; Erdoğan (2013) çalışmada, bir söylem belirleyicisi olarak “şey” in “konuşmacının kendini düzeltmesi

işlevi” nin sıkça kullanıldığını ve konuşmasında yanlış söylediği ifadeleri “şey” kullanarak düzelttiğini belirtir. Başka bir işlev olarak ise, “yeni bir konuyu başlatma ya da konuyu değiştirme” olarak ele almış ve burada özellikle başlangıçtaki konumunda kullanılmasıyla konuşmada konuşmacı başka bir konuyu başlatabilir veya başka bir konuyu daha ileri götürdüğünü söylemiştir. Bir tereddüt göstergesi olarak ise “şey” konuşma sırasında tereddüde düştüğünde konuşmasındaki eksik öğelerin yerini alıp yerine koyarak düzgün konuşma akışı içerisinde kullanıldığını söylemiştir.

Alan yazın incelendiğinde daha önceki çalışmalardan elde edilen sonuçların çalışmayı desteklediği görülmektedir. Gerek günlük konuşmalar gerekse kitle iletişim araçlarından toplanan konuşmalar bir söylem belirleyicisi olan “şey” in oldukça sık kullanılan bir sözcük olduğunu göstermiştir. Dilbilgisi kitaplarında ve sözlüklerde anlamı ve işlevleri çok kısıtlı olarak yer aldığı halde, sözce içerisindeki sık kullanımı ve etkileşimli işlevleri nedeniyle söylem belirleyicisi olarak “şey” in kullanımının incelenmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışma ortaokul öğrencilerinin konuşma örneklerinin sınıf düzeyi ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi ile sınırlı tutulmuştur. Elde edilen sonuçların söylem belirleyicisi olarak “şey”in işlevlerinin belirlenmesinde gelecek çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sonraki çalışmalarda farklı öğretim kademelerindeki öğrenci grupları ve meslek grupları ile yapılacak araştırmalar ile farklı konuşma örneklerindeki söylem belirleyicilerinin işlevlerinin belirlenebilir. Böylece Türkçede bu kadar aktif ve işlevsel kullanılan bu yapının kullanım özellikleri her öğretim kademesindeki öğrencilere çeşitli metinler ve konuşma örnekleri aracılığı ile sezdirilebilir.

KAYNAKÇA

- Andersson, L. ve Trudgill, P. (1990) *Bad Language*. Oxford: Basil Blackwell.
- Blakemore, D. (1987). *Semantic constraints on relevance*. New York: Basil Blackwell.
- Erdoğan, Y. (2013). Türkçede şey’in etkileşim işlevleri: sözlü Türkçe derleminden bulgular. *Dil ve Edebiyat Dergisi / Journal of Linguistics and Literature*, 10 (2), 33-52.
- Erman, B. (2001). Pragmatic markers revisited with a focus on you know in adult and adolescent talk. *Journal of Pragmatics*, 33, 1337-1359.
- İlgin, L. ve Büyükkantarcioglu, N. (1994). *Türkçe’de “yani” sözcüğünün kullanımı üzerine bir inceleme*. VIII Dilbilim Kurultayı Bildirileri, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- James, A. R. (1983). Compromisers in English: a cross-disciplinary approach to their interpersonal significance. *Journal of Pragmatics*, 1 (2), 191-206.
- Oktar, L.ve Cem Değer, A. (2004). *Turkish ‘işte’ as trace and signal of discourse*. Cyprus: Eastern Mediterranean University Press.
- Özbek, N. (1995). *Discourse markers in Turkish and English: A comparative study (Unpublished PhD dissertation)*. Nottingham University, United Kingdom.
- Özbek, N. (1998). Türkçe’de söylem belirleyicileri. *Dilbilim Araştırmaları*, 37-47.
- Schiffrin, D. (1987). *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schourup, L. C. (1985). *Common discourse particles in English conversation*. New York: Garland Publishing, Inc.
- Sinclair, J. McH. ve R. M. Coulthard. (1975). *Towards an analysis of discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Şey. (2017). *Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük* içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts.
- Uçar, A. (2005). Söylem belirleyicisi olarak işte'nin ezgi örüntüleri. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2(1), 35-50.
- Yılmaz, E. (1994). *Descriptive and comparative study of the discourse markers well in english and şey in turkish (unpublished master thesis)*. METU, Ankara.

Yılmaz, E. (2004). *A pragmatic analysis of Turkish discourse particles: Yani, işte and şey* (Unpublished doctoral dissertation). METU, Ankara.